

*С. О. Бесараб,
здобувач кафедри економіки підприємства,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ*

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ

*Svitlana Besarab,
Competitor of the Department of Economics of Enterprise,
Kyiv National Economic University, Ukraine*

DEFINITION OF THE NATURE OF INVESTMENTS

Дана стаття присвячена еволюції економічної категорії «інвестиції» та сучасному визначенню її сутності з розглядом різноманітних підходів щодо існуючих тлумачень даного поняття. В статті розглядається внесок різних економічних шкіл у розвиток теорії інвестицій та обґрунтуванню їх ролі у відтворювальному процесі, пропонується авторське формулювання з урахування вимог нового економічного середовища.

This article is devoted to the evolution of the economic category of "investment", as well as the definition of its essence, taking into account existing approaches to the interpretation of this concept. The contribution of various economic schools to the development of the theory of investments, justification of their role in the reproduction process is considered in the article. The author's formulation of the concept is proposed, taking into account the requirements of new business conditions.

Данная статья посвящена эволюции экономической категории «инвестиции», а также определению ее сущности с учетом существующих подходов к толкованию данного понятия. В статье рассматривается вклад различных экономических школ в развитие теории инвестиций, обоснованию их роли в процессе воспроизводства. Предлагается авторская формулировка понятия с учетом требований новых условий хозяйствования.

Ключові слова: *інвестиції, еволюція «інвестицій», теорія інвестицій, економічні школи щодо визначення інвестицій.*

Keywords: *investment, the evolution of "investment", the theory of investment, economic schools in determining investment.*

Ключевые слова: *інвестиції, еволюція «інвестицій», теорія інвестицій, економічні школи в частині визначення інвестицій.*

Введення. Сучасний розвиток вітчизняного бізнес - середовища передбачає ефективне використання інвестицій як необхідної умови економічного розвитку українських підприємств на основі активізації їх інвестиційної діяльності. При цьому сутнісна характеристика даної економічної категорії в силу різноманітності підходів щодо існуючих її тлумачень є багатоаспектною і багатогранною, а тому потребує уточнення з урахуванням вимог сучасного бізнес – середовища.

Дослідженням природи інвестицій займалися представники різних економічних шкіл, починаючи від самого раннього наукового напрямку – меркантилізму, і продовжуючи формування даної економічної категорії представниками більш сучасних наукових шкіл. Актуальність обраної теми дослідження підтверджується в публікаціях

Метою статті є сучасне визначення економічної категорії «інвестиції на основі аналізу різноманітних підходів щодо тлумачення сутності інвестицій з урахування нових вимог економічного середовища.

Результати. Фундаментальну основу інвестиційного менеджменту становлять теорія інвестування та теорія управління, які з часом еволюціонували та набули риси сучасного економічного середовища. Історичний розвиток теорії інвестування пов'язаний з науковими постулатами практично всіх напрямів і шкіл економічної думки. Більш змістовні, з сучасної точки зору, наукові концепції теорії інвестицій формувалися в рамках класичної, кейнсіанської та інституціональної шкіл. Проте вивчення праць історично більш ранніх наукових напрямів показує, що прихильники останніх також вказували на необхідність інвестицій і визначали їх роль у розвитку національної економіки.

Так представники самого раннього наукового напрямку - меркантилізму - Т. Манн, Д. Юм, Д. Ло, Ж.Кольбер, Л. Зекендорф, І. Бехер, Ф.Горнінг, першими, не використовуючи в явному вигляді термін «інвестиції», обґрунтували необхідність регулювання умов, що забезпечують формування інвестиційних ресурсів і приплив у країну іноземних інвестицій. На їх думку, саме збільшення обсягу грошових накопичень при одночасному зниженні їх вартості стало основним чинником підвищення інвестиційної активності підприємств. Представники фізіократів (Ф. Кене, Ж. Тюрго, М. Рів'єра, Т. Сієні, Ле Трону шляхом виокремлення початкових авансів (avances primitives) і щорічних авансів (avances annuelles) зробили спробу розділити інвестовані кошти на основні та оборотні, а також виокремили пріоритетний для того часу напрямок інвестування - землеробство, як єдине джерело формування позитивної суми прибутку. Представники класичної теорії - А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Мілль, Ж.-Б. Сей, Дж. Лодердейл, Т. Мальтус, Н. Сеніор розширили область пізнання інвестицій, дослідивши їх сутність і роль спочатку у сфері промислового виробництва, а потім і в невиробничій сфері.

Істотний внесок у розвиток теорії інвестицій вніс К.Маркс в рамках роботи про капітал і додаткової вартості. Значимість висновків К.Маркса для теорії інвестицій полягає в тому, він вперше виявив (в узагальненому вигляді) зміст стадій інвестиційного процесу, які практично в незмінному вигляді використовуються і на поточний момент: інвестування, перетворення вкладених цінностей у приріст капітальної вартості, отримання доходу і прибутку [1].

Маржиналісти (С. Джевонс, К. Менгер, Е. Бем-Баверк, Ф. Візер, Л. Вальрас, Дж. Кларк), та представники неокласичної школи (Дж. Мід, Е. Денісон, Р. Солоу та ін.) зосередили основну увагу на мікроекономічному аспекті інвестиційного аналізу. При цьому, якщо маржиналісти, як автори теорії граничної корисності, переймалися проблеми ціноутворення на інвестиційному ринку, досліджуючи при цьому кількісні залежності взаємодії інвестованого капіталу та інших факторів виробництва, то представники неокласичної школи прийшли до висновку, що визначальним фактором прибутковості капіталу є суб'єктивізм і розрахунок підприємця, основоположник даної школи А. Маршалл стверджував, що "...Передбачливий бізнесмен здійснюватиме вкладення капіталу на всі ділянки виробництва до тих пір, поки не буде досягнута границя, або межа прибутковості, тобто та межа, при якій бізнесмену не вдасться, що немає достатньої підстави вважати, що вигоди від кожного нового вкладення відшкодують його витрати" [2].

Велика депресія 1930-х років підірвала основний постулат класиків про невтручання держави в механізм вільної стихії ринку. В результаті чого набули популярності праці представників кейнсіанської школи, які закликали державу розібратися і застосовувати необхідні інструменти для регулювання ринкових процесів і забезпечення стабільності на макрорівні. Засновник кейнсіанського підходу економічної теорії Дж. Кейнс вважав, що саме інвестиції, а не заощадження ведуть до зміни доходу, причому збільшення останнього надалі сприяє розширенню виробництва. За його теорією зв'язок між збільшенням інвестицій і приростом обсягу національного доходу існує як певне економічно доцільне співвідношення, назване ефектом мультиплікатора, і засноване на тому, що кожна витрата на інвестиції перетворюється на первинні доходи, потім вторинні і так далі [3].

Численні дослідження, проведені представниками неокейнсіанської школи Е. Домар, Р.Харрод, Е. Хансен, Дж. Робінсон, С. Харріс, Дж.Хікс, обґрунтували систему заходів прямого і непрямого регулювання розвитку як економіки країни в цілому, так і її інвестиційної сфери. За допомогою математичного апарату вони відобразили вплив інвестиційної складової на хід технічного

прогресу, зростання продуктивності праці, розвиток інфраструктури та створення соціально орієнтованої ринкової економіки. Їх теорія росту, яка базується на системі "мультиплікатор - акселератор" переконливо висвітлює дієву роль інвестицій у забезпеченні зростання доходу, збільшення виробничих можливостей, збільшенню зайнятості, яка, в свою чергу, запобігає виникненню недовантаження підприємств і безробіття.

Подальший розвиток теорії інвестицій простежується в наукових працях монетаристів, які розглядали інвестиційні процеси та механізми їх регулювання виключно під призвою грошово-кредитної політики держави та грошового обороту в країні. За їх думкою, кількість грошей в обігу істотним чином впливає на рівень цін на інвестиційні ресурси та інвестиційні товари, темпи нагромадження капіталу, як інвестиційного ресурсу та інвестиційну активність окремих суб'єктів господарювання.

Суттєвий вклад в інвестиційну теорію здійснили інституціоналісти, які значно збагатили методологічний апарат інвестиційного аналізу, істотно підвищивши його комплексність з урахуванням завдань розвитку суспільства в цілому та окремих суб'єктів господарювання. Особливості їх підходу полягають у запропонованій методології аналізу інвестиційних процесів, яка виходить за рамки чисто економічних проблем і методів і суттєво доповнюється проблемами політичними, соціальними, економічними, технологічними, правовими тощо.

Економічна наукова думка увібрала в себе великий досвід зарубіжних і вітчизняних економістів у визначенні сутності інвестицій та їх ролі у відтворювальному процесі. При цьому ринкові умови господарювання поступово змінили наукові підходи щодо визначення «інвестиції», розглядаючи їх з економічної точки зору як «...рушійну силу процесів економічного зростання, відновлення виробничого апарату та підвищення добробуту населення [4], або як «...витрати на будівництво нових заводів, на верстати та обладнання з тривалим терміном служби і т.д.» [5]. З фінансової точки зору – як «...вкладення капіталу з метою його подальшого збільшення. Приріст капіталу в результаті його інвестування є компенсацією за ризик втрат від інфляції та неохочення процентів від банківських вкладень капіталу» [6], або «...вкладення коштів в об'єкти підприємництва та інші види діяльності з метою отримання прибутку. Вони здійснюються у вигляді грошових коштів, валюти, банківських вкладів, паїв, акцій та інших цінних паперів, вкладень у рухоме і нерухоме майно, інтелектуальну власність, майнові права та інші цінності» [7].

Існують визначення, які розглядають інвестиції як «...об'єкти цивільних прав, що мають грошову оцінку і призначені для подальшого вкладення в будь-який актив, що не має суперечливого законодавству характеру, з метою отримання прибутку і іншого корисного ефекту» [8], або «...всі види і форми майнових, інтелектуальних, інформаційних цінностей, у тому числі права на них, що вкладаються в розвиток людських ресурсів і в об'єкти будь-якої діяльності з метою приросту капіталу, досягнення їх високої рентабельності і (або) іншого корисного ефекту» [9].

Наведені вище визначення відбивають різноманітність різних точок зору щодо сутності інвестицій і видів цінностей у процесі інвестування, найбільш поширеним з яких є отримання прибутку. Проте чи справді саме отримання прибутку є метою інвестиційної діяльності, зважаючи на те, що будь-який інвестор зацікавлений в отриманні ефекту від інвестування через досить тривалий період часу, іншими словами, в динаміці, тоді як прибуток у його звичайному розумінні є статичним бухгалтерським показником, а цінність грошей у часі невідома. Звертає на себе увагу та обставина, що інвестиції здійснюються не самі по собі, а в рамках реалізованої інвестором стратегії свого розвитку, елементом якої може стати, наприклад, збільшення контрольованої частки ринку, що, особливо на першому етапі, часто вимагає зниження цін на реалізовану продукцію і відповідного зниження прибутку. Коли ж інвестором виступає держава, цілком можлива постановка політичних, соціальних, екологічних цілей, сумісних із загальною стратегією соціально-економічного розвитку країни, що не приносять консолідованому бюджету швидкого приросту податкових надходжень.

Важливим аспектом різноманітного трактування суті інвестицій є наявність поширеної точки зору щодо ідентичності понять "інвестиції" та "капіталовкладення", що пов'язано, в першу чергу, з буквальним перекладом англійського слова «investments», проте не виключає змістовних смислових відмінностей даних понять. Сформоване у вітчизняній економічній літературі розуміння категорії "капіталовкладення" зводиться до їх визначення як сукупності витрат на технічне переозброєння, реконструкцію і розширення діючих основних фондів, а також створення нових активів виробництва, що по суті означає вкладення в основний капітал. Безумовно таке вкладання є надзвичайно важливими з точки зору відтворення процесу виробництва, проте звужує сутність категорії «інвестиції» до розгляду на окремих стадіях руху інвестиційних коштів: виробничої (проміжної) або грошової (початковою). Не слід недооцінювати фінансові та інтелектуальні інвестиції, які передбачають перетворення вільного капіталу суб'єктів господарювання на високоліквідні активи з метою подальшої диверсифікації виробництва та підвищення ефективності діяльності підприємства. Інвестування слід розглядати як цілісний процес послідовної зміни форм вартості, в ході якого реалізується динамічний зв'язок усіх елементів інвестування.

Важливе значення у визначенні економічної сутності інвестицій відіграє строковість вкладень, оскільки поділ інвестицій на вкладання в матеріальну (основні і оборотні фонди) і нематеріальну сфер виробничої діяльності, істотно розрізняють їх період тривалості та прояву ефективності. Довгостроковий характер інвестицій, який, як правило, проявляється при вкладенні значних коштів на придбання основних і оборотних фондів не повинен нівелювати значення середньо - і короткострокових інвестицій

нематеріального характеру, оскільки менш тривалі вкладення в нематеріальні активи (об'єкти інтелектуальної власності і ділову репутацію підприємства) дають більший ефект, ніж вкладення в матеріальні чинники виробництва. Не слід забувати про вкладення в людський капітал, який за терміном дії швидше відноситься до середньострокових або короткострокових вкладень, проте, як свідчить досвід передових, промислово-розвинених країн, за ефективністю вкладень є значно результативнішим і вагомим.

Систематизація наведених вище розбіжностей з метою виявлення основних ознак інвестицій, дозволяють сформулювати значно ємне визначення даної категорії, яке більшою мірою відповідає новим соціально-економічним умовам функціонування українського бізнес-середовища.

Висновки. На нашу думку, економічна категорія «інвестиції» як об'єкт економічного управління є формою вкладення капіталу в будь-які об'єкти підприємницької та іншої діяльності суб'єктів господарювання різних галузей та сфер економіки, що здійснюються суб'єктом державної влади або будь-яким суб'єктом економічної діяльності для досягнення стратегічних цілей інвестора економічного чи позаекономічного характеру, здійснення яких базується на ринкових принципах і пов'язане з факторами часу і ризику. Таке визначення категорії «інвестиції» вдосконалює вже існуючі тлумачення даного поняття в частині розширення сутності інвестицій як об'єкту економічного управління, найактивнішої форми залучення капіталу, що формує особливий інвестиційний ринок з відповідною сукупністю суб'єктів ринкових відносин, сформованим попитом і наявною пропозицією інвестиційних ресурсів. При цьому інвестування слід розглядати як цілісний процес послідовної зміни форм вартості з метою досягнення стратегічних цілей інвестора.

Література.

1. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т. 2. Кн. 2. Процесс обращения капитала / К. Маркс. М. : Политиздат, 1984. - 650с.
2. Маршалл, А. Принципы экономической науки/ А. Маршалл. – Т.1. – М.: «Прогресс», 1993. – 415с.
3. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег // Антология экономической классики. Т.2. – М., 1994. – 354с.
4. Денисенко М.П. // Возможности активизации инвестування в сучасних умовах / М. Денисенко // Економіка України: Політико-економічний журнал . – 01/2003 . – N1 . – С.28-32 .
5. Макконнелл К. Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика. / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – М.: Инфра-М, 2008. – 940с.
6. Федоренко В. Г. Інвестування : підруч. . / В.Г. Федоренко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Алерта, 2008. – 448 с.
7. Блохина В. Г. Инвестиционный анализ: методический материал / В. Г. Блохина. – Ростов на Дону: Феникс, 2004. – 315 с.
8. Бехтерева Е.В. Управление инвестициями. – М.: ГроссМедиа, РОСБУХ, 2008. – 216 с.
9. Иванов Г. И. Инвестиции: сущность, виды, механизмы функционирования / Г. И. Иванов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. – 352 с.

References.

1. Marks, K. (1984), Kapital. Kritika politicheskoy jekonomii [Capital. Criticism of political economy], vol. 2, Politizdat, Moscow, Russia.
2. Marshall, A. (1993), Principy jekonomicheskoy nauki [Principles of Economic Science], Progress, Moscow, Russia.
3. Kejns, Dzh. M. (1994), Obshhaja teoriya zanjatosti, procenta i deneg [General theory of employment, interest and money], vol. 2, Moscow, Russia.
4. Denysenko, M.P. (2003), "Enhance investment opportunities in modern conditions", Ekonomika Ukrainy: Polityko-ekonomichnyj zhurnal, vol. 01, pp. 28-32.
5. Makkonnell, K. R. and Brju, S. L. (2008), Jekonomiks: Principy, problemy i politika [Economics: Principles, problems and politics], Infra-M, Moscow, Russia.
6. Fedorenko, V. H. (2008), Investuvannia [Investmen], 2nd ed, Alerta, Kyiv, Ukraine.
7. Blohina, V. G. (2004), Investicionnyj analiz: metodicheskij material [Investment analysis: methodical material], Feniks, Rostov na Donu, Russia.
8. Behtereva, E.V. (2008) Upravlenie investicijami [Investment Management], GrossMedia, ROSBUH, Moscow, Russia.
9. Ivanov, G. I. (2002), Investicii: sushhnost', vidy, mehanizmy funkcionirovaniya [Investments: essence, types, mechanisms of functioning], Feniks, Rostov na Donu, Russia.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2017 р.